

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT
**HISTÒRIA MEDIEVAL DE LA
CORONA D'ARAGÓ**

Coordinació: SABATE CURULL, FLOCEL

Any acadèmic 2023-24

Informació general de l'assignatura

Denominació	HISTÒRIA MEDIEVAL DE LA CORONA D'ARAGÓ			
Codi	100080			
Semestre d'impartició	2N Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Història	3	OBLIGATÒRIA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA		TEORIA
	Nombre de crèdits	3		3
	Nombre de grups	1		1
Coordinació	SABATE CURULL, FLOCEL			
Departament/s	GEOGRAFIA, HISTÒRIA I HISTÒRIA DE L'ART			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	45 hores presencials i 105 hores de treball autònom de l'estudiantat.			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	L'idioma d'impartició és el català. En el tracte personalitzat mitjançant la tutoria, el professor, segons les seves capacitats, s'adaptarà a l'idioma més adient per a l'aprenentatge de l'alumnat. Igualment, en el procés d'aprenentatge, ocasionalment es treballaran fonts històriques en llatí i bibliografia en llengües científiques actuals (sobretot en català, castellà, anglès, francès, italià i portuguès).			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
SABATE CURULL, FLOCEL	flocel.sabate@udl.cat	3	Despatx 1.02 12-13h 16-17h Dilluns i dimarts durant el curs
TELLA PAMIES, SERGI	sergi.tella@udl.cat	3	

Informació complementària de l'assignatura

La Corona d'Aragó va establir un eix comercial i una cruïlla de civilitzacions que posà en contacte cultures al llarg de la Mediterrània, des de la península Ibèrica a les actuals terres de Grècia i Turquia, involucrant sobretot les terres de l'actual sud d'Itàlia. La present assignatura pretén recórrer la història d'aquesta entitat política i cultural des dels seus orígens fins a finals del segle XV. D'aquesta manera, l'estudiantat copsarà els diferents fenòmens històrics que caracteritzaren els territoris inclosos, tot establint específics vincles amb Europa i tota la Mediterrània.

Objectius acadèmics de l'assignatura

1. Conèixer els processos històrics entre els segles VIII i XII que han conduït a la construcció de la Corona d'Aragó.
2. Estudiar el desenvolupament de la Corona d'Aragó des dels segles XII fins al XV en els vessants social, polític, econòmic i cultural, ben incardinats en el seu context.
3. Avançar en els procediments d'elaboració de la tasca historiogràfica sobre el passat de la Corona d'Aragó.
4. Implementar mètodes i estratègies d'estudi de la història de la Corona d'Aragó.
5. Valorar el llegat patrimonial de la Corona d'Aragó en cadascun dels territoris que l'integraren.
6. Apoderar l'estudiantat en l'anàlisi crítica i el treball autònom sobre els diversos vessants d'estudi de la Corona d'Aragó.
7. Dotar l'estudiantat d'eines de comunicació i expressió (oral i escrita) dels resultats de la pròpia recerca sobre la Corona d'Aragó.
8. Contribuir a crear un pensament crític en l'estudiantat capaç d'aplicar rigor científic enfront d'informacions poc contrastades esteses pels mitjans de difusió i opinió del nostre present.

Competències

Competències bàsiques

CB4. Que l'estudiantat puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no.

Competències generals

CG4. Posseir les capacitats, eines i recursos per a l'anàlisi i la síntesi de la informació.

Competències transversals

CT3. Adquirir capacitat en la utilització de les noves tecnologies i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Competències específiques

CE5. Planificar la recerca, l'anàlisi, la síntesi i l'exposició de la informació sobre un tema històric, desenvolupar-lo i argumentar-lo.

Continguts fonamentals de l'assignatura

1.- Definició temàtica i conceptual de la Corona d'Aragó

Bloc I.- Alta Edat Mitjana

2.- Musulmans i carolingis (711-802)

3.- La societat comtal (877-1020)

4.- Les terres andalusines (802-1017)

5.- Les taifes i la incorporació almoràvit (1017-1149)

6.- L'expansió territorial comtal i reial (900-1149)

7.- La feudalització

8.- Vida i cultura altmedievals (segles IX-XI)

Bloc II.- Baixa Edat Mitjana

9.- La cohesió de Catalunya i Aragó al segle XII

10.- La societat burgesa i feudal del segle XIII

11.- L'expansió mediterrània

12.- Els reptes del segle XIV

13.- El disseny institucional de la Corona d'Aragó

14.- La Corona d'Aragó sota la dinastia Trastàmara (1410-1479)

15.- Quotidianeïtat, literatura i art a la baixa edat mitjana

16.- La sortida de l'edat mitjana i el llegat medieval

Eixos metodològics de l'assignatura

- Exposició, per part del professor, de les línies axials dels temes.

- Introducció a la recerca i elaboració de continguts per l'estudiantat mitjançant treballar de fonts de tipologia diversa.

- Anàlisi de bibliografia científica mitjançant lectures i comentaris..

-Estructuració i exposició escrita i oral de coneixements.

- Cooperació entre membres del grup per assolir objectius comuns.

- Debats per incentivar la capacitat de discutir idees i conceptes científics.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

Cada crèdit ECTS equival a 10 hores de treball presencial i 15 hores de treball no presencial. El treball presencial té lloc a l'aula en l'horari definit per la facultat de Lletres de la Universitat de Lleida.

Es fomenta l'absorció de coneixement i l'adquisició d'habilitats i eines d'aprenentatge. Per això es treballaran fonts de diversa mena (sobretot documentals però també artístiques, cartogràfiques, etc...), es promourà la gestió i anàlisi documental, l'elaboració de continguts, el debat científic i les capacitats expositives orals i escrites.

Sistema d'avaluació

L'avaluació té la missió de copsar el grau d'absorció dels continguts i de desenvolupament de les competències per part de cada estudiant/a. Amb aquesta pretensió, s'estableixen les activitats avaluatives, de caràcter continu amb els percentatges següents:

-Comentaris de text i debats a l'aula: 15%

-Elaboració de treball en equip i exposició: 15%

-Activitats de síntesi: 40%

-Treball escrit sota guiatge de tutoria: 20%

-Treball d'activitat exterior: 10%

- L'estudiantat que, per motius justificats, no pugui seguir l'avaluació contínua tenen dret a una avaluació alternativa. En aquest cas, els estudiants hauran de sol·licitar l'avaluació alternativa a la secretaria de la Facultat de Lletres durant els primers cinc dies des de l'inici del segon semestre. Per a més informació, es pot enviar un correu electrònic a l'adreça academic@lletres.udl.cat.
- L'estudiantat que, havent començat l'avaluació continua, decideix no prosseguir amb el procés d'aprenentatge ha de comunicar al professorat de l'assignatura la seva decisió, a fi que en l'expedient avaluador li consti una qualificació de "no presentat".
- Descobrir-se plagi o còpia tindrà greus conseqüències i sempre repercutirà en la nota. De bon principi, els exercicis implicats rebran un 0 de nota. A més, el frau acadèmic (còpia o plagi en treballs o còpia espontània durant l'examen), comporta l'aplicació de la Normativa de l'Avaluació i la qualificació de la docència en els graus i màsters de la UdL, la qual cosa vol dir que s'informarà al coordinador i a la cap d'estudis per obrir expedient a l'estudiant; i que el seu cas es valorarà en la comissió d'estudis, podent arribar les sancions aplicables (i depenent de la gravetat de la falta), a la pèrdua del dret a ser avaluat de l'assignatura, la pèrdua de la matrícula d'un semestre o un curs o l'expulsió del grau fins a tres anys.

L'alumnat que combini els estudis amb una feina a temps complet o a temps parcial els horaris de la qual coincideixin amb els de les classes, o que per necessitats de conciliació familiar no pugui assistir a classe, té dret a demanar avaluació alternativa en un termini de 5 dies des del començament del semestre. Per a més informació, envieu un correu electrònic a academic@lletres.udl.cat o adreceu-vos a la Secretaria de la Facultat de Lletres. Passats els primers cinc dies de classe sense avisar de voler fer l'avaluació alternativa, l'única opció serà la d'avaluació continua ja presentada en aquesta secció.

Bibliografia i recursos d'informació

MANUALS ESSENCIALS

- 1.- Flocel Sabaté, ed., *The Crown of Aragon. A Singular Mediterranean Empire*, Brill, Leiden, 2017.
- 2.- Ernest Belenguier, ed., *Història de la Corona d'Aragó*, Edicions 62, Barcelona, 2007, vol. 1.
- 3.- Flocel Sabaté, "Corona de Aragón", *Historia de España. La época medieval: administración y gobierno*, Pedro Andrés Porras, Eloísa Ramírez, Flocel Sabaté, Istmo, Tres Cantos, 2003.
- 4.- Flocel Sabaté, "Història Medieval", *Història de Catalunya*, Albert Balcells, ed., L'Esfera dels Llibres, Barcelona, 2004.
- 5.- Thomas N. Bisson, *Història de la Corona d'Aragó a l'edat mitjana*, Editorial Crítica, Barcelona, 1988
- 6.- Ernest Belenguier & Felipe V. Garín, eds., *La Corona de Aragón. Segles XII-XVIII*, Generalitat Valenciana - Societat Estatal per a l'Acció Cultural Exterior, Valencia, 2006.
- 7.- José Ángel Sesma, *La Corona de Aragón. Una introducción crítica*, Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón, Saragossa, 2000.
- 8.- Esteban Sarasa, *La Corona de Aragón en la Edad Media*, Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón, Saragossa, 2001.
- 9.- Joan Reglà, *Introducció a la història de la Corona d'Aragó*, Editorial Moll, Palma, 1969.

BIBLIOGRAFIA ESPECIALITZADA

- Abadal, Ramon d', *Dels visigots als catalans*, ed. Jaume Sobrequés, 2 vols. (Barcelona, 1969-1979).
- Abadal, Ramon d', *Els primers comtes catalans*, 2nd ed. (Barcelona, 1965).
- Abulafia, David, *A Mediterranean emporium. The Catalan kingdom of Majorca* (Cambridge, Eng. 1994).
- Abulafia, David, "Signorial Power in Aragonese Southern Italy," in *Sociability and its discontents: civil society, social capital and their alternatives in Late Medieval and Early Modern Europe*, eds. Nicholas Eckstein, Nicholas Terpstra (Turnhout, 2009), pp. 173-192.
- Abulafia, David, *The Great Sea. A Human History of the Mediterranean* (Oxford, 2011).
- Adroer, Anna Maria, *Palaus reials de Catalunya* (Barcelona 2003).
- Agostino, Guido d', Buffardi, Giulia eds. *La Corona d'Aragona ai tempi di Alfonso il Magnanimo: i modelli politico-istituzionali; la circolazione degli uomini, delle idee, delle merci; gli influssi della società sul costume: celebrazioni alfonisine*, 2 vols. (Napoli, 2000).
- Alessandro, Vincenzo d', Giarrizzo, Giuseppe, "La Sicilia dal Vespro all'Unità d'Italia," in *Storia d'Italia*, ed. Giuseppe Galasso, vol. 16 (Turin, 1989).
- Alberni, Anna, Badia, Lola, Cabré, Lluís, ed., *Translatar e transferir. La transmissió dels textos i el saber (1200-1500)* (Santa Coloma de Queralt-Barcelona, 2010).
- Alberni, Anna, Badia, Lola, Cifuentes, Lluís, Fidora, Alexander, ed., *El saber i les llengües vernacles a l'època de Lull i Eiximenis* (Barcelona, 2012).
- Alvira, Martín, *El Jueves de Muret: 12 de Septiembre de 1213* (Barcelona, 2002).
- Annicchiarico, Annamaria, *'Narracions en vers' catalane medievals: Appunti e materiali per una guida bibliografica* (Roma, 2003).

- Anonimous, *Curial e Güelfa*, ed. Lola Badia, Jaume Torró (Barcelona, 2011).
- Alturo, Jesús, *El llibre manuscrit a Catalunya: Orígens i esplendor* (Barcelona, 2001).
- Arrieta, Jon, "La disputa en torno a la jurisdicción real en Cataluña (1585-1640): de la acumulación de tensión a la explosión bélica," *Pedralbes*, 15 (1995), pp. 33-93.
- Arrieta, Jon, "La *lex regia* en la obra de Francisco Martí Viladamor: recepción y evolución del concepto," *Pedralbes*, 28 (2008), pp. 103-40.
- Ashtor, Eliyahu, *Levant Trade in the Later Middle-Ages* (Princeton, 1983).
- Aurell, Jaume, *Authoring the Past. History, Autobiography, and Politics in Medieval Catalonia* (Chicago, 2012).
- Badia, Lola, *De Bernat Metge a Joan Roís de Corella* (Barcelona, 1988).
- Badia, Lola, ed., *Història de la Literatura Catalana*, 3 vols. (Barcelona, 2013-2015).
- Balaña, Pere, *L'Islam a Catalunya (segles VIII-XII)* (Barcelona, 1997)
- Barceló, Maria, Ensenyat, Gabriel, *Els nous horitzons culturals a Mallorca al final de l'edat mitjana* (Palma of Majorca, 2000)
- Barral-i-Altet, Xavier, ed., *Art de Catalunya. Ars Cataloniae*, 16 vols (Barcelona, 1997-2003).
- Barral-i-Altet, Xavier, *Josep Puig i Cadafalch-Escrits d'arquitectura, art i política* (Barcelona 2003).
- Barral-i-Altet, Xavier, ed., *Viure a Palau a l'Edat Mitjana. Segles XII-XV* (Girona, 2004).
- Barral-i-Altet, Xavier, *L'art romànic català a debat* (Barcelona 2009).
- Barral-i-Altet, Xavier, Alemany, Joan, eds. *Mediterraneum. L'esplendor de la Mediterrània medieval (segles XIII-XV)* (Barcelona 2004).
- Barral-i-Altet, Xavier, Iogna-Prat, Dominique, Mundó, Anscari Manuel, Salrach, Josep Maria, Zimmermann, Michel, eds. *Catalunya i França Meridional a l'entorn de l'any mil. Actes del col·loqui Hug Capet* (Barcelona, 1991)
- Barral-i-Altet, Xavier, Mundó, Anscari Manuel, eds. *Corpus vitraearum Medii Aevi-Catalunya*, 5 vols (Barcelona 2014).
- Barreto, Joana, *La majesté en images. Portraits du pouvoir dans la Naples des Aragon* (Roma 2013).
- Batlle, Carme, *Fires i mercats. Factorss de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI a XV)* (Barcelona, 2004).
- Beer, Rudolf, "Die Handschriften des Klosters Santa Maria de Ripoll," in *Kommission bei Alfred Hölder, (Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-Historische Klasse)*, 155 (Wien, 1907-1908); trans. Pere Barnils, "Los manuscrits del Monastir de Santa María de Ripoll," *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 5 (1909-1910), pp. 137-70, 230-78, 299-320, 328-365 and 492-520.
- Belenguer, Ernest, ed., *Història de la Corona d'Aragó*, 2 vols. (Barcelona, 2007)
- Benito, Pere, *Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (segles XI-XIII)* (Barcelona, 2003).
- Bensch, Stephen P., *Barcelona and its rulers, 1096-1291* (Cambridge, Eng., 1995).
- Bisson, Thomas N., *Fiscal accounts of Catalonia under the early count-kings (1151-1213)*, 2 vols. (Berkeley, 1984).
- Bisson, Thomas N., *Tormented voices. Power, Crisis and Humanity in Rural Catalonia 1140-1200* (Cambridge, Mass., 1998)
- Bonnassie, Pierre, *La Catalogne du milieu du Xe à la fin du XIe siècle: Croissance et mutations d'une société*, 2 vols. (Toulouse, 1974-75).

- Bonneaud, Pierre, *Le prieure de Catalogne, le couvent de Rhodes et la Couronne d'Aragon, 1415-1447* (Millau, 2004).
- Burns, Robert I. *Muslims, Christians, and Jews in the crusader kingdom of Valencia* (Cambridge, Eng., 1984).
- Bramon, Dolors, *De quan érem o no musulmans. Textos del 713 al 1010* (Barcelona, 2000).
- Brufal, Jesús, *El món rural i urbà en la Lleida islàmica (s. XI-XII). Lleida i l'est del districte: Castellans i el pla del Mascañà* (Lleida, 2013).
- Campbell, Tony, "Portolan Charts from the Late Thirteenth Century to 1500," in *The History of cartography. 1. Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, eds. John B. Harley, David Woodward (Chicago, 1987), pp. 371-463.
- Camps, Jordi, Dectot, Xavier, eds. *Catalogne romane. Sculptures du Val de Boí* (Paris. Musée National du Moyen Age, septembre 2004-janvier 2005) (Paris, 2004).
- Capmany, Antoni de, *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, reed.by Carme Batlle, Emili Giralt, 2 vols. (Barcelona, 1961-1963).
- Carbonell, Jordi, Marconi, Francesco, eds. *I catalani in Sardegna* (Milan, 1984).
- Carrère, Claude, *Barcelone, centre économique à l'époque des difficultés, 1380-1462*, 2 vols. (Paris, 1967).
- Casey, James, "Una 'libertad bien entendida': los valencianos y el estado de los Austrias," *Manuscrits. Revista d'Història Moderna*, 17 (1999), pp. 237-52.
- Castiñeiras, Manuel, *El tapís de la creació* (Girona, 2011).
- Castiñeiras, Manuel, Camps, Jordi, eds. *El romànic i la Mediterrània. Catalunya, Toulouse i Pisa, 1120-1180* (Barcelona, 2008).
- Casula, Francesco Cesare, *La Sardegna aragonese*, 2 vols. (Sassari, 1990).
- Catafau, Aymat, Passarius, Olivier, eds. *Un palais dans la ville*, 2 vols. (Perpignan, 2014).
- Cateura, Pau, *Mallorca en el segle XIII* (Palma of Majorca, 1997).
- Catlos, Brian A., *The Victors and the Vanquished. Christians and Muslims of Catalonia and Aragon, 1050-1300* (Cambridge, 2004).
- Chalmeta, Pedro, *Invasión e islamización. La sumisión de Hispania y la formación de al-Andalus* (Jaén, 2003).
- Cingolani, Stefano Maria, *Historiografia, propaganda i comunicació al segle XIII: Bernat Desclot i les dues redaccions de la seva crònica* (Barcelona, 2006).
- Cingolani, Stefano Maria, *La memòria dels reis. Les quatre gran cròniques i la historiografia catalana, des del segle X fins al XIV* (Barcelona, 2007).
- Cioppi, Alessandra, *Le estregie dell'invincibilità. Corona d'Aragona e 'Regnum Sardiniae' nella seconda metà del Trecento* (Cagliari, 2012).
- Colomer, Eusebi, *Els pensament als Països Catalans durant l'Edat Mitjana i el Renaixement* (Barcelona, 1997).
- Cornudella, Rafael, ed., *Catalunya 1400. El gòtic internacional* (Barcelona, 2012).
- Corrao, Pietro, "Mezzogiorno e Sicilia fra Mediterraneo ed Europa (sec. XI-XV)," in *L'Italia mediterranea e gli incontri di civiltà*, eds. Pietro Corrao, Mario Gallina, Claudio Villa (Roma, 2001), pp. 95-168.
- Coulon, Damien, *Barcelone et le grand commerce d'Orient au Moyen Âge. Un siècle de relations avec l'Égypte et la Syrie-Palestine (ca. 1330-ca. 1430)* (Madrid - Barcelona, 2004).
- Coulon, Damien "La Corona de Aragón y los mercados lejanos mediterráneos (siglos XII–XV)," in *La Corona de*

Aragón en el centro de su historia. Aspectos económicos y sociales (1208-1458), (Congreso internacional, Zaragoza, noviembre de 2009), ed. José Ángel Sesma (Saragossa, 2010), pp. 279-308.

Coulon, Damien "El desarrollo del comercio catalán en el Mediterráneo oriental durante el reinado de Jaime I," in *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, ed. Maria Teresa Ferrer, 2 vols. (Barcelona, 2013), 2: 655-76.

Debanne, Alessandra, ed., *Lo Compasso de navegare. Edizione del codice Hamilton 396 con commento linguistico e glossario* (Brussels, 2011).

Débax, Hélène, *La féodalité languedocienne, XIe-XIIe siècles. Serments, hommages et fiefs dans le Languedoc des Trencavel* (Toulouse, 2003).

Devic, Claude, Vaissete, Joseph, *Histoire Générale de Languedoc*, 2nd ed. 14 vols. (Toulouse, 1872-1904).

Domenge, Joan, *L'obra de la Seu. El procés de construcció de la catedral de Mallorca en el Tres-cents* (Majorca, 1997).

Donne, Fulvio delle, *Alfonso il Magnanimo e l'invenzione dell'umanesimo monarchico. Ideologia e strategie di legittimazione alla corte aragonese di Napoli* (Roma 2015).

Duran, Daniel, "Els mallorquins a la Romania (segles XIII-XVI)," in *El regne de Mallorca: cruïlla de gents i de cultures (segles XIII-XV)*, XXVI Jornades d'Estudis Locals, ed. Maria Barceló (Majorca, 2008), pp. 241-55.

Durán, Antonio, *Los condados de Aragón y Sobrarbe* (Saragossa, 1988).

Durán, Antonio, *La Iglesia de Aragón durante los reinados de Sancho Ramírez y Pedro I, (1062?-1104)* (Rome, 1962).

Español, Francesca, *Els escenaris del rei. Art i monarquia a la Corona d'Aragó* (Barcelona, 2001).

Español, Francesca, *El Gòtic Català* (Manresa, 2002).

Español, Francesca, *L'art dels reis catalans. Esplendor i riquesa de la Corona d'Aragó* (Barcelona, 2010).

Español, Francesca, Yarza, Joaquín, *El romànic català* (Manresa, 2007).

Feji?, Nenad, ? ????? ? ?????????? ? ????????? ???? (Belgrad, 1988).

Feliu, Gaspar, "La crisis catalana de la baja Edad Media: estado de la cuestión," *Hispania*, 64/2 (2004), 435-66.

Fernández Trabal, Josep, *Una familia catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533* (Barcelona, 1995).

Ferrer, María Teresa, "Las comunidades mudéjares de la Corona de Aragón en el siglo XV: la población", in *VIII Simposio Internacional de Mudejarismo. De mudéjares a moriscos: una conversión forzada (Teruel, 15-17 de septiembre de 1999)*, (Teruel, 2002), pp. 27-153.

Ferrer, María Teresa, Mutgé, Josefina, eds. *De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'edat mitjana* (Barcelona, 2000).

Ferrer, María Teresa, Riu, Manuel, eds. *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana. Volum I.1. Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213* (Barcelona, 2009).

Ferro, Víctor, *El Dret Públic català. Les institucions de Catalunya fins al decret de Nova Planta* (Vic, 1997).

Fodale, Salvatore, *Alunni della perdizione. Chiesa e potere in Sicilia durante il Grande Scisma (1372-1416)* (Roma, 2008).

Freedman, Paul, *The Origins of Peasant Servitude in Medieval Catalonia* (Cambridge, Eng., 1991).

Furió, Antoni, ed., *València, un mercat medieval* (Valencia, 1985).

Furió, Antoni, *Història del País Valencià* (València, 1995).

Galasso, Giuseppe, ed., *Alle origini del dualismo italiano: Regno di Sicilia e Italia centro-settentrionale, dagli Altavilla agli Angiò (1100-1350). Atti del Convegno internazionale di studi, (Ariano Irpino, 12-14 settembre 2011)* (Soveria Mannelli, 2014).

Gallinari, Luciano, "Ethnic identity in medieval Sardinia: rethinking and reflecting on 14th and 15th century examples," in *Perverse Identities. Identities in conflict*, ed. Flocel Sabaté (Bern, 2014), pp. 81-117.

Garcia Oliver, Ferran, *La vall de les sis mesquites. El treball i la vida a la Valldigna medieval* (Valencia, 2003) ; trans. *The Valley of the six Mosques. Work and Life in Medieval Valldigna* (Turnhout, 2011).

Gautier Dalché, Patrick *Carte marine et portulan au XII siècle. Le Liber de existencia riveriarum et forma maris nostri Mediterranei (Pise, circa 1200)* (Rome, 1995).

Gil, Xavier, "El discurs reialista a la Catalunya dels Àustries fins el 1662, en el seu context europeu," *Pedralbes*, 18/2 (1998), 475-87.

Gil, Xavier, "Parliamentary life in the Crown of Aragon: Cortes, Juntas de Brazos, and other Corporate Bodies," *Journal of Early Modern History*, 6 (2002), 362-95.

Gil, Xavier, "Republican Politics in Early Modern Spain: The Castilian and Catalano-Aragonese Traditions," in *Republicanism. A Shared European Heritage*, ed. Martin van Gelderen, Quentin Skinner, vol. 1 (Cambridge, Eng., 2002), pp. 263-88.

Giunta, Francesco, *Aragonesi e Catalani nel Mediterraneo*, 2 vols. (Palermo, 1953-1959).

Glick, Thomas F., *From Muslim fortress to Christian castle. Social and cultural change in medieval Spain* (Manchester, 1995).

Glick, Thomas F., Guinot, Enric, Martínez, Luis Pablo, eds. *Els molins hidràulics valencians. Tecnologia, història i context social* (Valencia, 2000).

Gual, Miguel, *Vocabulario del comercio medieval* (Barcelona, 1976).

Guardia, Milagros, Lorés, Imma, *El Pirineu romànic vist per Josep Gudiol i Emili Gandia* (Tremp, 2013).

Gudayol, Pilar, Bacardí, Montserrat, ed., *Diccionari de la Traducció Catalana* (Vic, 2011).

Guilleré, Christian, *Girona al segle XIV*, 2 vols. (Barcelona, 1993).

Guinot, Enric, *Els fundadors del regne de València* (Valencia, 1999).

Guinot, Enric, "Oligarquías y clientelismo en las comunidades rurales del sur de la Corona de Aragon (siglos XIII-XV)", *Hispania*, LXX, 235, (2010), 409-430

Hauf, Albert, ed., *Panorama crític de la literatura catalana*, 2 vols. (Barcelona, 2010-2011).

Herren, Michael W., McDonough, Christopher, Arthur, Ros G., eds. *Latin Culture in the Eleventh Century: Proceedings of the Third International Conference on Medieval Latin Studies, Cambridge, 9-12 September 1998*, 2 vols. (Turnhout, 2002).

Heyd, Willhelm, *Histoire du commerce du Levant*, 2 vols. (Amsterdam, 1967).

Hillgarth, Jocelyn N., *The Problem of a Catalan Mediterranean Empire 1229-1327* (London, 1975).

Hillgarth, Jocelyn N., *Readers and Books in Majorca (1229-1550)*, 2 vols. (Paris, 1991).

Les quatre grans cròniques: Jaume I, Bernat Desclot, Ramon Muntaner, Pere III, ed., Ferran Soldevila (1971; repr. Barcelona, 2007-2014).

Kehr, Paul, *Das Papsttum und der katalanische Prinzipat bis zur Vereinigung mit Aragon*, Abhandlungen der preussischen Akademie der Wissenschaften, Jahrgang 1926, Philosophisch-historische Klasse, vol. 4 (Berlin,

- 1926) [trans. Ramon d'Abadal, "El papat i el principat de Catalunya fins a la unió amb Aragó," *Estudis universitaris catalans* 12 (1927), 321–47; 13 (1928), 1–12 and 289–323; 14 (1929), 14–32 and 213–26; 15 (1930), 1–20].
- Kehr, Paul, *Das Papsttum und die Königreiche Navarra und Aragon bis zur Mitte des XII. Jahrhunderts*, Abhandlungen der preussischen Akademie der Wissenschaften, Jahrgang 1928, Philosophisch-historische Klasse, vol. 4 (Berlin, 1928).
- Kosto, Adam J., *Making Agreements in Medieval Catalonia: Power, Order, and the Written Word, 1000–1200* (Cambridge, Eng., 2001).
- Iradriel, Paulino, "Corporaciones de oficio, acción política y sociedad civil en Valencia", in *Cofradías, gremios, solidaridades en la Europa medieval. XIX Semana de Estudios Medievales* (Pamplona, 1993), pp. 253-284.
- Lagardère, Vincent, *Les Almoravides. Le djihâd andalou (1106-1143)* (Paris, 1999).
- Ladero, Miguel Ángel, *Ejércitos y armadas de los Reyes Católicos. Nápoles y el Rosellón (1494-1504)* (Madrid, 2010)-
- Laliena, Carlos, *La formación del Estado feudal: Aragón y Navarra en la época de Pedro I* (Huesca, 1996).
- Laliena, Carlos, *Siervos medievales de Aragon y Navarra en los siglos XII y XIII*, (Saragossa, 2012)
- Laliena, Carlos, Lafuente, Mario, eds. *Una economía integrada. Comercio, instituciones y mercados Aragón, 1300-1500* (Saragossa, 2012).
- Larrea, Juan José, *La Navarre du IVe au XIIe siècle: Peuplement et société* (Brussels, 1998).
- Landingham, Marta Van, *Transforming the state. King, Court and Political Culture in the Realms of Aragon (1213-1389)* (Leiden, 2002).
- López, Carlos, *Nobleza y poder político. El reino de Valencia (1416-1446)*, (Valencia, 2005).
- López de Meneses, Amada, "Los consulados de Alejandría y Damasco en el reinado de Pedro el Ceremonioso," *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragon*, 6 (1956), 83-183.
- López Elum, Pedro, *Los orígenes dels Furs de Valencia y de las Cortes en el siglo XIII* (Valencia, 2001).
- López Pérez, María Dolores, *La Corona de Aragón y el Magreb en el siglo XIV (1331-1410)* (Barcelona, 1995),
- Lluch, Rosa, *Els remences. La senyoria de l'Almoina de Girona als segles XIV i XV* (Girona, 2005).
- Madurell, José María, García, Arcadio, *Comandas comerciales barcelonesas en la baja edad media* (Barcelona, 1973).
- Mainé, Enrique, *Ciudadanos honrados de Zaragoza. La oligarquía zaragozana en la Baja Edad Media (1370-1410)* (Saragossa, 2006)
- Mancho, Carles, *La peinture murale du haut Moyen Age en Catalogne (IXe-Xe siècle)* (Turnhout, 2013).
- Manconi, Francesco, ed., *La società sarda in età spagnola* (Quartu Sant'Elena, 1992).
- Manzano, Eduardo, *La frontera de Al-Andalus en época de los Omeyas* (Madrid, 1991).
- March, Ausiàs, *Poesies*, ed., Robert Archer, 2 vols. (Barcelona, 1997).
- Marcos, Ernest, *Almogàvers. La història* (Barcelona, 2005).
- Martí, Esther, "Corona de Aragón e identidad en la Cerdeña bajomedieval," in *Identità e frontiere. Politica, economia e società nel Mediterraneo (secc. XIV-XVIII)*, eds. Lluís Guàrdia, Maria Grazia Mele, Gianfranco Tore (Milano, 2015), pp. 23-32.
- Martorell, Joanot, *Tirant lo Blanch*, ed., Albert Hauf, 2 vols. (Valencia, 2004).

- Mas, Antoni, *Esclaus i catalans. Esclavitud i segregació a Mallorca durant els segles XIV i XV* (Majorca, 2005).
- Millàs, Josep Maria, *Assaig d'història de les idees físiques i matemàtiques a la Catalunya medieval* (1931; repr. Barcelona, 1983).
- Mineo, Igor Ennio, *Nobilità di stato. Famiglie e identità aristocratiche nel tardo medioevo. La Sicilia* (Rome, 2001).
- Miquel Rosell, Francisco, ed., *Liber Feudorum Maior, Cartulario real que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*, 2 vols. (Barcelona, 1945-1947)
- Mollat du Jourdin, Michel de, Monique de La Roncière, *Les Portulans. Cartes marines du XIIe au XVIIe siècle* (Fribourg, 1984).
- Narbona, Rafael, *Pueblo, poder y sexo. Valencia medieval (1306-1420)* (Valencia, 1992).
- Narbona, Rafael, Ferrer, Maria Teresa, "La marginació social i la segregació religiosa", in *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans. 3. La forja dels Països Catalans, segles XIII-XV*, Ernest Belenguier, Coral Cuadrada, eds., (Barcelona, 1996), pp. 220-237.
- Nirenberg, David, *Communities of Violence. Persecution of minorities in the Middle Ages* (Princeton, 1996).
- Oliva, Anna Maria, Olivetta Schena, *Sardegna catalana* (Barcelona, 2014).
- Ollich, Immaculada, ed., *Catalunya i Europa a la fi del 1r. mil·lenni: Actes del Congrés Internacional Gerbert d'Orlhac i el seu temps* (Vic, 1999).
- Ortega, Antonio, *La marina mercante medieval y la Casa de Mallorca: entre el Mediterráneo y el Atlántico* (Lleida, 2015).
- Orvietani Buch, Silvia, *Medieval Mediterranean Ports. The Catalan and Tuscan Coast. 1100 to 1225* (Leiden, 2001).
- Pagès, Montserrat, *Pintura mural sagrada i profana, del romànic al primer gòtic*, (Barcelona, 2012).
- Paul, Nicholas L. *To Follow in Their Footsteps: The Crusades and Family Memory in the High Middle Ages* (Ithaca, 2012).
- Péquignot, Stéphane, *Au nom du roi. Pratique diplomatiques et pouvoir durant le regne de Jacques II d'Aragon (1291-1327)* (Madrid, 2009).
- Pladevall, Antoni, dir., *L'art gòtic a Catalunya*, 10 vols (Barcelona, 2002-2008).
- Pou, José María, *Visionarios, beguinos y fraticelos catalanes (siglos XIII-XV)* (Madrid, 1991).
- Pujades, Ramon J. *Les cartes portolanes. La representació medieval d'una mar solcada* (Barcelona, 2007).
- Pujol, Josep, *La memòria literària de Joanot Martorell. Models i escriptura en el "Tirant lo Blanc"* (Barcelona, 2002).
- Quaini, Massimo, "Catalogna e Liguria nella cartografia nautica e nei portolani medievali," in *Atti del I Congresso storico (Liguria-Catalogna, 14-19 ottobre 1969)* (Bordighera, 1974), pp. 550-71.
- Requesens, Lluís de, Miquel, Bernat, Garcia, Martí, Dies, Rodrigo, Vila-Rasa, Lluís de, Sunyer, Francesc, *Sis poetes del regnat d'Alfons el Magnànim* (Barcelona 2009).
- Riera, Antoni, "La aparición de las corporaciones de oficio en Cataluña", in *Cofradías, gremios, solidaridades en la Europa medieval. XIX Semana de Estudios Medievales*, (Pamplona, 1993), pp. 285-318.
- Riera, Antoni, *La Corona de Aragón y el reino de Mallorca en el primer cuarto del siglo XIV. I. Las repercusiones arancelarias de la autonomía balear (1298-1311)* (Madrid, 1986).
- Riera, Antoni, "El Mediterrani Occidental al darrer quart del segle XIII: concurrència comercial i conflictivitat política," *Anuario de Estudios Medievales*, 26/2 (1996), 760-71.
- Riera, Antoni, "Perpiñán, 1025-1285. Crecimiento económico, diversificación social y expansión urbana," in *En las*

- costas del Mediterráneo Occidental. Las ciudades de la Península Ibérica y del reino de Mallorca y el comercio mediterráneo en la Edad Media*, eds. David Abulafia, Blanca Garí (Barcelona, 1996), pp. 1-61.
- Riquer, Martí de, *Los trovadores: Historia literaria y textos*, 3 vols. (Barcelona, 1975).
- Riquer, Martí de, *Aproximació al Tirant lo Blanc* (Barcelona, 1990).
- Riquer, Martí de, *Història de la Literatura Catalana. Part Antiga*, 4 vols. (Barcelona, 1984).
- Roig, Jaume, *Espill*, ed. Antònia Carré (Barcelona, 2006).
- Roís de Corella, Joan, *Obres*, ed. Ramon Miquel i Planas (Barcelona, 1913).
- Rubiés, Joan Pau, "Reason of state and Constitutional Thought in the Crown of Aragon 1580-1640," *The Historical Journal*, 38/1 (1995), 1-28.
- Rubiés, Joan Pau, "El constitucionalisme català en una perspectiva europea: conceptes i trajectòria. Segles XVI-XVII," *Pedralbes*, 18/2 (1998), 453-74.
- Rubió, Jordi, *Història de la Literatura Catalana* (Barcelona, 1984).
- Rubió, Antoni, *Documents per l'història de cultura catalana mig-aval*, 2 vols. (Barcelona, 1908-1920).
- Russo, Maria Antonietta, *I Peralta e il Val di Mazara nel XIV e XV secolo. Sistema di potere, strategie familiari e controllo territoriale* (Caltanissetta, 2003).
- Ryder, Alan, *Alfonso el Magnánimo, rey de Aragón, Nápoles y Sicilia (1396-1458)* (Valencia, 1992).
- Ryder, Alan, *The Wreck of Catalonia. Civil War in the Fifteenth Century* (Oxford, 2007).
- Sabaté, Flocel, "Ejes vertebradores de la oligarquía urbana catalana" in *Revista de Historia Medieval*, 9 (1998), 127-149.
- Sabaté, Flocel, "États et alliances dans la Catalogne du bas Moyen-Âge," in *Du contrat d'alliance au contrat politique. Cultures et sociétés politiques dans la péninsule Ibérique à la fin du moyen Âge*, eds. François Foronda, Ana Isabel Carrasco (Toulouse, 2007), pp. 325-60.
- Sabaté, Flocel, *La feudalización de la sociedad catalana* (Granada, 2007).
- Sabaté, Flocel, "Per què hi va haver un Compromís de Casp?," in *Els valencians en el Compromís de Casp i en el Cisme d'Occident*, ed. Ricard Bellveser (Valencia, 2013), pp. 45-119.
- Sabaté, Flocel, "L'idéal politique et la nation catalane: la terre, le roi et le mythe des origines," in *La légitimité implicite*, ed. Jean-Philippe Genet, 2 vols. (Paris, 2015), 2: 85-140.
- Salavert, Vicente, *Cerdeña y la expansión mediterránea de la Corona de Aragón 1297-1314*, 2 vols. (Madrid, 1956).
- Salrach, Josep Maria, ed., *Història Agrària dels Països Catalans. 2. Edat mitjana* (Barcelona, 2004).
- Sánchez, Manuel, Ortí, Pere, *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya: els capítols del donatiu (1288-1384)* (Barcelona, 1997).
- Santamaría, Álvaro, "El reino de Mallorca (1276-1343)," in *Historia General de España y America*, eds. Salvador Moxó, Miquel Angel Ladero, vol. 4 (Madrid, 1984).
- Santoro, Daniela, *Messina l'indomita. Strategie familiari del 'patriziato' urbano tra XIV e XV secolo* (Caltanissetta, 2003).
- Sardina, Patrizia, *Palermo e I Chiaromonte splendore e tramonto di una signoria. Potere nobiliare, ceti dirigenti e società tra XIV e XV secolo* (Caltanissetta, 2003).
- Schneidman, Jerome Lee, *The rise of the Aragonese-Catalan Empire, 1200-1350* (New York, 1970).

- Sénac, Philippe, *La frontière et les hommes (VIIe–XIIe siècle): Le peuplement musulman au nord de l'Ebre et les débuts de la reconquête aragonaise* (Paris, 2000).
- Sesma, José Ángel, "La nobleza bajomedieval y la formación del estado moderno en la corona de Aragón" in *La nobleza peninsular en la edad media. VI Congreso de estudios medievales*, (León, 1999), pp. 343-430.
- Sesma, José Ángel, Laliena, Carlos, eds. *La población de Aragón en la Edad Media (siglos XIII-XV). Estudios de demografía histórica* (Saragossa, 2004)
- Setton, Kenneth M., *Recerca i troballa del cap de Sant Jordi* (Barcelona, 1974).
- Silva, Andréia Cristina Lopes Frazão da, *Hagiografia e História: Banco de dados das hagiografias ibéricas, séculos XI ao XIII* (Rio de Janeiro, 2009).
- Simon, Antoni, *Els orígens ideològics de la Revolució Catalana de 1640* (Barcelona, 1999).
- Simon, Antoni, *Construccions polítiques i identitats nacionals. Catalunya i els orígens de l'estat modern espanyol* (Barcelona, 2005).
- Simon, Antoni, *Pau Claris líder d'una classe revolucionària* (Barcelona, 2008).
- Simon, Antoni, *Del 1640 al 1705. L'autogovern de Catalunya i la classe dirigent catalana en el joc de la política internacional europea* (Valencia, 2011).
- Smith, Damin J., *Innocent III and the Crown of Aragon. The Limits of Papal Authority* (Aldershot, 2004).
- Sobrequés, Santiago, *Els grans comtes de Barcelona* (Barcelona, 1961).
- Stantchev, Stefan K., *Spiritual Rationality. Papal embargo as cultural practice* (Oxford, 2014).
- Tangheroni, Marco, *Commercio e navigazione nel Medioevo* (Rome, 1996).
- Terés, Maria Rosa, ed., *Capitula facta et firmata. Inquietuds artístiques en el quatre-cents* (Valls, 2011).
- Terrosu Asole, Angela, *Il portolano di Grazia Pauli. Opera italiana del secolo XIV trascritta a cura di Bacchisio R. Motzo* (Cagliari, 1987).
- Titone, Fabrizio, *Governments of the 'universitates'. Urban Communities of Sicily in the Fourteenth and Fifteenth Centuries* (Turnhout, 2009).
- Torró, Josep, *El naixement d'una colònia. Dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276)* (Valencia, 1999)
- Torroella, Pere, *Obra completa*, ed. Francisco Rodríguez Risquete, 2 vols. (Barcelona, 2011).
- Tramontana, Salvatore, *Il Mezzogiorno medievale. Normanni, svevi, angioini, aragonesi nei secoli XI-XV* (Rome, 2000).
- Trenchs Odena, Josep, "'De Alexandrinis'. El comercio prohibido con los musulmanes y el papado de Aviñon durante la primera mitad del siglo XIV," *Anuario de Estudios Medievales*, 10 (1980), 237-320.
- Treppo, Mario del, *I mercanti catalani e l'espansione della Corona d'Aragona nel secolo XV*, 2nd ed. (Naples, 1972).
- Udina, Frederic, ed. *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII–XI)*, 2 vols. (Barcelona, 1991-1992).
- Vicens Vives, Jaume, *Historia de los Remensas (en el siglo XV)* (Barcelona, 1978).
- Viguera, María Jesús, *Aragón musulmán* (Saragossa, 1981).
- Vigué, Jordi, Pladevall, Antoni, eds., *Catalunya Romànica*, 27 vols (Barcelona, 1984-1998).
- Villanueva, Jesús, *Política y discurso histórico en la España del siglo XVII* (Alicante, 2004).

Yarza, Joaquín, Fité, Francesc, eds., *L'artista artesà medieval a la Corona d'Aragó* (Lleida, 1999).

Zielonka, Jan, *Europe as Empire. The nature of enlarged European Union* (Oxford, 2007).

Zimmermann, Michel, *Écrire et lire en Catalogne (IXe–XIIe siècle)*, 2 vols. (Madrid, 2003).